

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայր Կոմիտասին

Ինչ հրաշարուեստ յուշարար մըն է՞ դուք նախնի ու արդի Հայ գեղեցկութեանց. լիսնաւատ սիրով, բոլորամուէր ջանքով հետազոտեր, որոնք, ի քնար վերակոչեր է՞ մեր քաղցրագու, աստուածաշունչ մեղեդիներն ու օրհներգութիւնները՝ որոնց մէջէն մեր սուրբ ճաշնոց հոգիները համբուրել տուի՞ք մեզի: Ասիկա սակայն չի բուեր ձեր արուեստագիտական ու հայրենասիրական վառ հետաքրքրութեան. հրնուաբար իտ, գուրգուրալի, գմայլանքով բարախում հայրենիքին թաքաւոր անշուք անկիւններէն, չկասկածեալ, փռշտաբախ խորշերէն վերագտեր, յարուցեր, կենսաւտեր է՞ դուք տառ Հայ գեղեցուկ բանաստեղծութիւնը մանւ, որուն տրամաթիկ թլուտումը, կոյս գեղեցկութիւնը պաշտել տուի՞ք մեզի:

Յուշարար ըսի, բայց դուք վեղարուոր Ձիչեօն մըն է՞ աւելի. անցեալ դիշեր *Université populaire*-ի սրահին մէջ երգելով ու բարբառելով, գաւառաքանելով երբեմն այլ միշտ յանկուցանելով՝ Հայաստան ուխտագնացութեան տարիք գմեզ, կամ լաւ եւս է ըսել քիչ մը Հայաստան բերի՞ք Նգիպուսի Հայերուս. մենք կը կարծէիք թէ Հայ կրօնադրը որ էշմիւծինէ՞ կաւ գայ՝ միւռն միայն կը բերէ. դուք Մասիսն ու Արագածը փոխադրեցի՞ք հաս պահ մը. ո՞վ ըսաւ թէ լեռները չեն փայր...

Բարձրացանք ձեզի հետ ցից կատարը մեր հայրենիքի լեռներուն, որոնք չորս հազար տարի է Հայութիւնը «կը դիտեն». իջանք ապա միասին սա ծաղկազուարմ մարգագետինները՝ որոնք Հայոց դաշտերն են, լսեցինք հո՞ յակնիւ Հայ շինական մեր աղբրուաց աղաւ ու մերք գառ ձայնը որ կ'երգէ, կը հրնուի, կը ցնծայ. ինչ, վարդապետ, իրաւ ի արդեօք, Հայաստանից Հայն ալ ցնծութեան ճիշեր, ուրախութեան շեշտեր, աղաղակներ ունի եղեր, մեր եւք սիրական եղբայրը: Ձէինք գիտեր ատիկա. անակնկալը փոփոխեցուց գմեզ:

Մենք ո՞վ պիտի կարենայ մոռնալ երբեք հայրենիքի հագեցուարն այն տեսարանները, զոր խօսքով ու երգով հեռապարգեցիք մեր գմայլած աչքերուն առջեւ. վանքի ձեր երգը, վաքդապետ, ներդաշնակութիւն մըն է կատարեալ, գոյն ու պէտպիւսութիւն ունի, խորութիւն ու մթնոլորտ ունի մերկիւն մթնոլորտը, յոյս ու տոսեր ունի: Հայաստանը մեր լսելեօք, տեսեալ մեզի:

Նոր դուք եկա՞ք վերջուշի մեզի ու վերջայտնել սխալի ու հարազատ տա Հայ գեղեցկութիւնները՝ գորմէ անուր էինք մենք ի ք'է՞ շփոթում մը ունեցանք. — ցայն վայր աննազորդ հայրենի այդքան անուշակ թրթռումներուն՝ մենք տարաշխարհի Հայերս Թերի, անկատար Հայեր եղած ըլլալիմք. բայց ինչո՞ւ համար այն տառն մեր սրտերը իրենց խոր խաւերուն մէջ այդ սաստկութեամբ դորդեցցին ի լուր ձեր «Կողմէն», «Միակց իշխան»ի ու «Միփանայ Գեղեր»ուն...

Ով վարպետ վարդապետ, ինչ բանի աւելի հիմնաւ ձեր մէջ. ձեր արուեստը որ ձայնիմ (յորդեկա՞կ ինչպէս յիշեցի՞ք Կորիւնէն) թէ գերաւորք արուեստին, պատարուն գիտութեան՝ թէ բոցաշեշտ պերճախօսութեամբ, հրապուրիչ բանախօսիմ թէ... բայց դուք Վիմուք մըն է՞, հայր սուրբ:

Ներկայ էի ձեր համերգի փորձերուն, որպէսզի գունէ մասամբ մը մա-

շակ ստանալ անկէ՝ ծայնի ճարտարապետութեան Հայկական գուտ հրաշա-
կեքտ մըն է ատիկա: Ձեր այդ համերգին մէջ Հայու հոգին է որ փոխի ի փոխ
կ'ազօթէ ու կը սիրէ, կը հծծէ ու կը շանթէ, —ինքզինք կը պատմէ: Ի՞նչ
միաձայն հագներգութիւն ու համատարած ներդաշնակութիւն, զարկարային
ինչ վեհութիւն, մառն հեթանոս ինչ հեշտամբ, ինչ գունագեղութիւն, ձու-
գանութիւն, զգացման քաղաքիւն ու խորութիւն. բայց մանաւանդ բնական
ի՛նչ շնշտ, ինչ համ ու քաղցրածոր ներշնչում, գոր դուք այնքան արուեստա-
հիւսեր, ընդելուզեր էք արեւմտեան գիտում ու կարի դժուարահան երաժշ-
տութեան հետ. եւ եթէ Հայ քնարը ձեր բարեյարդար արուեստին շնորհիւ
այդքան բնական փարումով մը խնամեցած է եւրոպականին հետ՝ ատի ապա-
ցոյց մը չէ՞ քէ Հայ մտքին ծիրը որքան հեշտ ու վայելուչ առաջատը-
ւութեամբ դէպի արեւմտեանը կը գիւլէ ու կը ձգտի. ձեր համերգը այդու՝
«հաւատամբ» մըն է, հայր սուրբ, Հայ ցեղին բարձրագոյն ընդունակու-
թեանց ու անոր անհուն կատարելականութեան:

Գուք, վարդապետ, փոքրիկ երաշխի մը ատիք տուիք մեր մէջ. հարիւր
յիսուհի ու անլի մանկտի, որոնք դեռ երէկ ստեղծարարի առաջին խաղի իսկ
անկարող էին արտաբերելու, կ'երգեն հիմա «իբրեւ գգաւա Սերովլէից» . հայ-
րենիքն է որ բարասեց անոնց սրտին գոգոս խորշերուն մէջ, առհաւութեան
սեանելիք մըն է այս. ո՞վ պիտի ըսէր քէ այդքան ներդաշնակութիւն կար
պահուլուած այս մտադշուկ կոկորդիներուն մէջ: Սակայն դուք տաւիղ մըն
էք մանաւանդ, որուն վրայ Հայուն դարաւոր այլ յարմարագ հոգին իր խո-
րախորհուրդ բարձրմանը կը շարունակէ արտայայտել ահա: Քնարը գոր
կը կրէք ձերիմը չէ բոլորովին. Գողթան երգիչներէն մեր ցեղին յանձնուած
նուիրական աւանդ մըն է, գոր բախտին բարութեամբ ձեզի վիճակուեր է
պահել ու պահպանել. ազգային ստացումով մը, Հայկական սեփականու-
թիւն մըն է անիկա: Այդ որբազնեալ աւանդն ի ձեռքն գացէք, հայր սուրբ,
անդաստան կատարել ի Հայս համօրէն, գացէք հնչեցնելու ձեր քնարը ի լուր
ստարանցատ Հայութեան որ «Աւարայրի Պլպուլ»էն մի՛նչեւ հիմա Ալիշանով
միայն խապրիկ առած էր: Այդ պլպուլը մեր արմատներնորուն վրայ քառեր
է հիմա:

Եւ եթէ օր մը գեղգեղելէ ու հմայելէ, յուզելէ ու յուզուելէ պահ ժը
հանգչելու համար հայրենիքի կենսամարդ կազդայրը երթաք փնտրելու.
ձեզի երկու ազգանքն ունիւմ, վարդապետ. ճախ՝ մեր կողմանէ յարգական
յուզեալ խոնարհութիւն մը ձեր նախակարապետներէն երանելի Երեմիա Կ-
րածշտին շիրիմին առջեւ, որ հազար երկու տարիէ ի վեր Արագածի կողմ
անհղծ ու անվթար պահուած է ըսի՛ք մեզի գուցէ խոնարհատմանով մը. եւ
յետոյ, օհ, մամաւա՛նչ՝ երբ «արփույն յառաջածագ Նշոյլով» տրուի ձեզ
բարձրանալ անդրէն այն լեռը որ Հայութեան ծագման նախագահեց, անոր
վրայ «շիշեօջիք եւ գմեք», հայր սուրբ, ու լմեքքերնիդ Արարատի ծաղկա՛ց
բոյրովն ու շունչովը առլցուն՝ արձակեցէ՛ք հոն ձեր սա շէնդ ուժգնագոր
ծայնը «ազաւմ ի վեր ի Մասիս»: Հեռատանի արմատախիլ Հայերէւ առ
հայրենիք մեր կարօտող որդիական շողոյնը քոզ ըլլայ ատիկա:

ՏԻԳՐԱՆ ԿԱՐՍԱՆԿԱՆ

«Գորհարներ Հայ Գրականութեան» հատորէն